

Nr 144.

Ankom till riksdagens kansli den 1 juni 1934 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till folkhögskolor ävensom till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

1:o) **Understöd åt folkhögskolor.** I den till riksdagen den 3 januari 1934 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1934/1935 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 168, sid. 227 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att i riksstaten för budgetåret 1934/1935 uppföra det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor med oförändrat belopp, 1,010,000 kronor, ävensom att besluta, att enahanda villkor, som för budgetåret 1933/1934 gälla ifråga om statsbidrag till anordnande av parallellundervisning vid folkhögskola, skola äga tillämpning även under budgetåret 1934/1935.

Departementschefen har anfört, bland annat, att ur anslaget tidigare utgått ett belopp av 4,500 kronor till understöd för utbildning av lärare vid folkhögskolor enligt kungörelsen den 26 september 1921 (nr 627). Detta anslagsbelopp, som för budgetåret 1933/1934 indragits, syntes ej heller böra för nästkommande budgetår utgå.

Utskottet, som icke har något att erinra emot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer,

Utskottet.

att riksdagen må

a) i riksstaten för budgetåret 1934/1935 uppföra det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor med oförändrat belopp, 1,010,000 kronor;

b) besluta, att enahanda villkor, som för budgetåret 1933/1934 gälla ifråga om statsbidrag till anordnande av paral-

lellundervisning vid folkhögskola, skola äga tillämpning även under budgetåret 1934/1935.

2:o) **Stipendier åt elever vid folkhögskolor.** Kungl. Maj:t har (åttonde huvudtiteln, punkt 171, sid. 228—229) föreslagit riksdagen att öka det ordinarie förslagsanslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor, nu 410,000 kronor, med 90,000 kronor till 500,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnson m. fl.* (I: 220) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Karlsson i Munkedal m. fl.* (II: 387), har hemställts

att stipendiebeloppen för synnerligen behövande elever höjas från nuvarande 35 kronor i månaden till 45 kronor för samma tid och att anslaget härför höjes i motsvarande grad;

att bestämmelserna om medellöshet förändras så, att behövande bonde- och med den jämställd ungdom får bättre möjligheter till vistelse vid folkhögskola;

att extra anslag i relation till antalet extra elevplatser beviljas till sådana folkhögskolor, som mottaga större antal elever än vad vederbörande skola avsetts för;

att av medel, avsedda för arbetslöshetens lindrande, anslag utgå till folkhögskolekurser vid ungdomsläger för arbetslös ungdom.

I händelse ej stipendiebeloppet för synnerligen behövande elev anses böra höjas till av motionärerna yrkade 45 kronor pr månad har alternativt yrkats, att sådan ändring åstadkommes i gällande arbetslöshetsdirektiv, att det medges arbetslöshetsmedels utbetalande jämsides med stipendier till de elever, som skulle erhållit arbetslöshetshjälp, därest de vistats utanför skolan.

Skolöverstyrelsen har meddelat, att anslaget under budgetåret 1932/1933 överskridits med tillhoppa 111,344 kronor 14 öre. Överstyrelsen hade, anför överstyrelsen, vid stipendiefördelningen under budgetåret 1932/1933 förfarit med den yttersta stränghet. Att anslaget det oaktat så betydligt överskridits sammanhänge främst med ökningen av elevantalet, det under året försämrade läget för jordbruket samt arbetslösheten bland ungdomen. Någon ändring av grunderna för anslagets utgående eller förändring av anslagets natur borde enligt överstyrelsens mening icke ske.

Statskontoret har framhållit, att en höjning av anslaget torde få anses nödvändig, därest nu gällande stipendiegrunder bibehölles oförändrade. Ämbetsverket hade i sådant fall intet att erinra mot det av skolöverstyrelsen föreslagna beloppet, 500,000 kronor.

Departementschefen har på grund av det avsevärda överskridandet av förevarande anslag ansett sig böra biträda skolöverstyrelsens förslag.

Till stöd för de motionsvis framförda yrkandena har i motionen I: 220 anförts följande:

Under nu rådande kris och massarbetslöshet har det glädjande nog visat sig, att betydande skaror av ungdomen trots alla svårigheter ej falla modet utan i stället utnyttja den nödtvungna ledigheten till studier och andlig förkovran. Man ser dessa glädjande tecken litet varstans inom den fria och frivilliga bildningsverksamheten. Ett alldeles särskilt gott tecken är den livliga tillströmningen till folkhögskolorna, som ju under innevarande läsår ha det hittills högsta antalet elever, som någonsin förekommit vid dessa skolor. Denna i sig själv mycket glädjande företeelse har dock fått vissa för folkhögskolorna ytterst betungande följder, som statsmakterna böra beakta och söka avhjälpa.

Med långtidsarbetslöshetens utbredning är det alltmera uppenbart, att de nu utgående stipendiebeloppen äro alltför knappt tilltagna. Städerna, kommuner och landsting ge ofta beaktansvärda bidrag, men inte heller med dessa tillskott torde i allmänhet folkhögskolans obemedlade elever kunna ekonomiskt reda sig genom kurserna. Den frivilliga hjälpverksamhet, som skolorna och deras gynnare utöva, blir givetvis därmed alltmer otillräckligt och behovet av samhälleliga anslag så mycket påtagligare. Det vore därför önskvärt, att stipendiebeloppet höjdes till förutvarande 45 kronor per månad för synnerligen behövande elever. Om detta icke låter sig göra för närvarande, bör en sådan ändring vidtagas i gällande arbetslöshetsdirektiv, att arbetslöshetsunderstöd utgår jämsides med stipendier till folkhögskolornas, lantmannaskolornas och därmed jämförbara skolors elever. Det förra alternativet torde vara att föredraga, då det ju medför mera likställighet mellan eleverna, samtidigt som det erbjuder effektivare och enklare kontrollformer för medlens rätta användande. I den mån möjligheterna för studieintresserade ungdomar, som äro ekonomiskt obemedlade, att bevista folkhögskola och liknande bildningsanstalt ökas, torde också i flera fall samhällets reella bidrag till samma individer minskas, då samhällets utgifter för hjälpverksamhet utanför skolorna väl ofta — per individ och månad räknat — överstiger här nämnda stipendiebelopp.

Även för sådana elever, som hänföras till de så kallade mindre bemedlade, äro de ekonomiska svårigheterna vid genomgående av en folkhögskolekurs betydande. Den nuvarande krisen har ju ett av sina särmerken däri, att den också drabbar lantbruksbefolkningen ytterst hårt. Oftast torde söner och döttrar till bönder och med dem likställda ha lika stora svårigheter som arbetslösa industriarbetare att anskaffa medel till en skolvistelse. I hemmet finns det måhända försörjningsmöjligheter, om än små, men utanför hemmets portar är också denna ungdom medellös. Det är dock lika önskvärt, att alla befolkningsgruppers ungdom behålles vid andlig hälsa och ges rikligast möjliga tillfällen till intellektuell förkovran, något som folkhögskolorna äro goda verktyg för. En höjning av stipendiebeloppen för de så kallade mindre bemedlade eleverna liksom liberalare villkor överhuvud för stipendierna erhållande torde därför med hänsyn till bonde- och med den jämställd ungdoms ekonomiska trångnål i innevarande tid vara synnerligen av behovet påkallad.

Det livliga och från år till år stegrade intresse för folkhögskolestudier, som kunnat iakttagas, har också medfört, att en stor del av folkhögskolorna är belagd långt utöver det elevantal, för vilket de avsetts. Inte desto mindre har man i år liksom tidigare under en följd av år måst avvisa stora grupper

sökande. De skolor, som genom extra anordningar berett plats åt ökat antal elever, ha givetvis därmed ådragit sig extra utgifter, som ytterligare belasta en ofta redan i förväg starkt ansträngd budget. Det torde därför böra övervägas, om inte genom ett extra anslag till sådana skolor dessa borde få uppmuntran och hjälp i sina strävanden till temporär utvidgning av antalet elevplatser.

Trots enskilda skolors ansträngningar till temporär utvidgning av antalet elevplatser kan man motse, att även till kommande läsår betydande grupper platsökande elever inte kunna beredas plats vid folkhögskolorna. I samhällets intresse ligger dock, att detta studieintresse tillvaratages. En möjlighet till temporär utvidgning av folkhögskoleverksamheten skulle vara, att man vid folkhögskolorna eller å eljest lämpliga platser anordnade folkhögskolekurser för arbetslös ungdom i form av ungdomsläger. Dylika kurser skulle säkerligen vara en den mest utmärkta form för ungdomsläger, som kan åstadkommas. Genom beredande av möjlighet till folkhögskolekurser för ökat antal ungdomar och då särskilt för den ungdom, som hör hemma inom de av krisen hårdast drabbade befolkningslagren, hållas livsmotet och framtidsförhoppningarna uppe hos ungdomsskaror, som eljest lätt gripas av missmod.

För bevarandet och förkovran av de breda ungdomslagrens andliga hälsa och intellektuella färdigheter i samhällsliga värv torde statens ekonomiska offer knappast kunna bli för stora. Vad staten här åstadkommer ges rundhänt igen av denna ungdom, när den årskull efter årskull rycker in på sina platser i samhällslivet. Utan att underskatta andra skolformer våga vi påstå att för bonde- och arbetarungdomen är folkhögskolan och med den närbesläktade skolformen den viktigaste utbildningsinstitutionen.

Utskottet.

Med bifall till en inom riksdagen väckt motion beslöt 1929 års riksdag, att de elever vid folkhögskola, som prövades vara i behov av stipendier, skulle, allt efter sina ekonomiska förhållanden, fördelas i tre behovsgrader, för vilka stipendierna skulle beräknas till högst respektive 45 kronor, 25 kronor och 15 kronor för elev och läsmånad.

I statsverkspropositionen till 1932 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor — i riksstaten för budgetåret 1932/1933 till stipendier åt elever vid folkhögskolor uppföra ett ordinarie reservationsanslag å 410,000 kronor. Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 4 januari 1932 av ärendet förordade tillika departementschefen viss mindre rubbning av de för anslagets utgående fastställda grunderna.

I två inom riksdagen väckta, likalydande motioner hemställdes emellertid, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor fortfarande måtte uppföras som förslagsanslag.

Riksdagen beslöt i enlighet med motionärernas hemställan bibehålla anslaget som förslagsanslag. Riksdagen anförde därvid, att riksdagen icke ansåge någon ökning av anslagsbeloppet i anledning härav böra ske. I stället syntes reduceringen av stipendiebeloppen kunna göras något kraftigare än

vad Kungl. Maj:t föreslagit. Riksdagen ansåge för sin del, att maximibeloppet i de tre behovsgraderna borde bestämmas till respektive 35 kronor, 20 kronor och 15 kronor. Vidare ville riksdagen inskräpa vikten av att under nuvarande förhållanden såväl från skolöverstyrelsens sida som i vad på de lokala skolmyndigheterna ankomme en sträng gallring ägde rum vid stipendiefördelningen, så att inom de olika behovsgraderna endast verkligt behövande komme i åtnjutande av understöd.

Nu gällande bestämmelser angående maximibeloppen inom de olika behovsgraderna hava sålunda fastställts så sent som vid 1932 års riksdag. Redan med hänsyn härtill finner sig utskottet icke kunna biträda vad i motionerna yrkats om en höjning av maximibeloppen. Vidare skulle en dylik höjning få en betydande ekonomisk räckvidd. Enligt en av skolöverstyrelsen gjord överslagsberäkning, av vilken utskottet tagit del, skulle sålunda medelsbehovet under innevarande budgetår, om de tidigare bestämmelserna härunder ägt tillämpning, hava ökats med omkring 125,000 kronor.

Av nu anförda skäl finner sig alltså utskottet böra avstyrka motionerna i denna del.

Emellertid har, enligt vad utskottet erfarit, den av riksdagen anbefallda stränga gallringen vid stipendiefördelningen — särskilt på grund av den ökade kraftiga tillströmningen till folkhögskolorna och den på grund av den ekonomiska krisens långvarighet skeende förskjutningen bland eleverna till den mest behövande gruppen — kommit att för folkhögskolornas behövande elever medföra svårigheter, vilka knappast tidigare kunnat förutses. Utskottet finner sig därför böra förorda, att de nu tillämpade stränga gallringsprinciperna något mildras. Särskilt synes högsta månadsbeloppet, 35 kronor, böra kunna tilldelas även vissa elever av den grupp, som den senaste tiden, just på grund av strängheten vid gallringen, måst nöja sig med 30 kronor per månad.

Ett genomförande av vad utskottet nu förordat kommer givetvis att medföra ökad belastning på här ifrågavarande anslag. Härtill återkommer utskottet i det följande.

I motionerna har alternativt framförts yrkanden om sådan ändring i gällande arbetslöshetsdirektiv, att det måtte medgivas arbetslöshetsmedels utbetalande jämsides med stipendier till de elever, som skulle erhållit arbetslöshetshjälp, därest de vistats utanför skolan. Det förhållandet, att vederbörande elevers behov av understöd skulle prövas av två från varandra fristående myndigheter, skolmyndigheterna och vederbörande arbetslöshetsorgan, måste emellertid enligt utskottets förmenande medföra praktiska svårigheter. Vidare kan utskottet icke bortse från det förhållandet, att här förevarande elever på detta sätt skulle komma i en i viss mån gynnad ställning i förhållande till andra elever från behövande hem, särskilt landsbygdshem. Med hänsyn härtill finner sig utskottet böra avstyrka motionerna i denna del.

I motionerna har vidare yrkats, att bestämmelserna om medellöshet måtte förändras så, att behövande bonde- och med dem jämställd ungdom finge bättre möjligheter till vistelse vid folkhögskola.

Enligt vad utskottet har sig bekant, hava skolmyndigheterna, i sista hand skolöverstyrelsen, vid sin fördelning av stipendieanslagen sökt att i görligaste mån beakta jämväl lantbefolkningens berättigade krav. Utskottet vill därför inskränka sig till att understryka önskvärdheten av att elever från dessa befolkningsgrupper icke bliva tillbakasatta vid stipendiefördelningen. Redan genom den mindre stränga gallringsprincip, som av utskottet i det föregående förordats, hava vidare ökade möjligheter beretts för tillgodoseende av jämväl här ifrågakommande elevkategorier. Med hänsyn till nu angivna omständigheter finner utskottet någon förändring av gällande bestämmelser i av motionärerna antydd riktning icke vara erforderlig.

Med anledning av vad i motionerna yrkats rörande extra anslag i relation till antalet extra elevplatser till sådana folkhögskolor, som mottaga större antal elever än vad vederbörande skola avsetts för, vill utskottet erinra, att redan för närvarande understöd i viss utsträckning utgå till folkhögskolorna för anordnande av parallellavdelningar, vadan skolorna vid en ökad tillströmning av elever kunna erhålla ökat statsbidrag. Härjämte vill utskottet framhålla, att det ur åtskilliga synpunkter — såväl med hänsyn till lokalutrymmen som av pedagogiska skäl — knappast är önskvärt med en alltför stor anhopning av elever vid en och samma folkhögskola. Slutligen vill utskottet erinra, att Kungl. Maj:t i proposition nr 265, varöver utskottet senare kommer att avgiva utlåtande, föreslagit att för undervisningsverksamhet för unga arbetslösa skola vidtagas provisoriska anordningar med anlåtande av arbetslöshetsmedel. Under hänvisning till vad sålunda anförts avstyrker utskottet vad i motionerna i här förevarande hänseende yrkats.

Vad vidare beträffar yrkandet, att av medel, avsedda för arbetslöshetens lindrande, anslag måtte utgå till folkhögskolekurser vid ungdomsläger för arbetslös ungdom, vill utskottet framhålla följande. Arbetslöshetskommissionen har redan — och lärer jämväl i fortsättningen komma att — i den mån lokaler, lärarkrafter o. s. v. vid folkhögskolor och lantmannaskolor äro för ändamålet disponibla — använda sig härav för upprättande av särskilda kurser för arbetslös ungdom. Någon förändring i detta redan praktiserade förfaringsätt har icke ifrågasatts. Utskottet finner därför ej erforderligt, att någon åtgärd vidtages med anledning av vad i motionerna i denna del yrkats.

Slutligen har utskottet att till behandling upptaga frågan om det belopp, med vilket det ordinarie förslagsanslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor må bära upptagas i riksstaten för budgetåret 1934/1935. Kungl. Maj:ts förslag innebär en höjning från nu utgående 410,000 kronor med 90,000 till 500,000 kronor och motiveras med konstaterade anslagsöverskridanden. Såsom utskottet redan tidigare framhållit, kommer det av utskottet förordade mildrandet av den under senare år tillämpade stränga gallrings-

principen att medföra en ökad belastning av anslaget. En närmare beräkning av denna ökade belastning är givetvis omöjlig att verkställa. Utskottet har emellertid, efter en verkställd överslagsberäkning, funnit sig böra förordna, att anslaget av nu nämnd anledning höjes med 50,000 kronor utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet eller till 550,000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

a) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, öka det ordinarie förslagsanslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor, nu 410,000 kronor, med 140,000 kronor till 550,000 kronor;

b) att herr Wagnssons m. fl. och herr Karlssons i Munke-dal m. fl. ovannämnda motioner (I: 220 och II: 387), i den mån desamma icke kunna anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

3:o) Understöd för avlöning av lärare vid kommunala anstalter för yrkesundervisning. Kungl. Maj:t har (åttonde huvudtiteln, punkt 192, sid. 242—244) föreslagit riksdagen att öka det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlöning av lärare vid kommunala anstalter för yrkesundervisning, nu 730,000 kronor, med 270,000 kronor till 1,000,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har anført, att för budgetåret 1933/1934 föreliggande ansökningar om understöd slutade, efter omräkning till de av 1933 års riksdag beslutade, beskurna grunderna, å ett sammanlagt belopp av 1,243,547 kronor 74 öre för avlöning av lärare samt å 118,514 kronor 98 öre till undervisningsmateriel. Det av skolornas fortgående utveckling framkallade ökade anslagsbehovet hade för nämnda budgetår i betydande grad uppvägt den minskning, varmed räknades, då anslaget till understöd för avlöning av lärare av 1933 års riksdag sänktes från 830,000 kronor till 730,000 kronor. Av samma skäl måste, trots att sänkningen av statsbidragen kunde befaras komma att resultera i ett långsammare utvecklingstempo för dessa skolor, även för budgetåret 1934/1935 förutses en icke obetydlig stegring av medelsbehovet och överstyrelsen hemställde därför, att förevarande anslag måtte höjas åtminstone till 1,000,000 kronor.

Statskontoret har förordat anslagets bibehållande vid oförändrat belopp på grund av beräkningarnas approximativa karaktär och med hänsyn till att det måste anses olämpligt att ändra ett anslagsbelopp, innan de beslutade ändrade grunderna kunnat tillämpas ett helt budgetår.

Departementschefen har — under anförande av att nettoutgifterna från förevarande förslagsanslag under budgetåret 1932/1933 uppgingo till icke mindre än 1,156,342 kronor 70 öre och med erinran att de år 1933 vidtagna reduktionerna av understödsbeloppen icke syntes möjliggöra en minsk-

ning av medelsbehovet under budgetåren 1933/1935 ned till 730,000 kronor — biträtt skolöverstyrelsens förslag.

Utskottet. Utskottet har funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag och hemställer alltså,

att riksdagen må öka det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlöning av lärare vid kommunala anstalter för yrkesundervisning, nu 730,000 kronor, med 270,000 kronor till 1,000,000 kronor.

4:o) **Understöd för undervisningsmateriel åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.** I enlighet med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning hemställer utskottet,

att riksdagen må i riksstaten för budgetåret 1934/1935 under åttonde huvudtiteln upptaga det ordinarie förslagsanslaget till understöd för undervisningsmateriel åt kommunala anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp, 80,000 kronor.

5:o) **Understöd för avlöning åt lärare vid enskilda anstalter för yrkesundervisning.** I enlighet med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning hemställer utskottet,

att riksdagen må i riksstaten för budgetåret 1934/1935 under åttonde huvudtiteln upptaga det ordinarie reservationsanslaget till understöd för avlöning åt lärare vid enskilda anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp, 380,000 kronor.

6:o) **Understöd för undervisningsmateriel åt enskilda anstalter för yrkesundervisning.** I enlighet med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning hemställer utskottet,

att riksdagen må i riksstaten för budgetåret 1934/1935 under åttonde huvudtiteln upptaga det ordinarie reservationsanslaget till understöd för undervisningsmateriel åt enskilda anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp, 20,000 kronor.

7:o) **Stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.** Kungl. Maj:t har (åttonde huvudtiteln, punkt 193, sid. 244 —245) föreslagit riksdagen att till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för

yrkesundervisning för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *N. S. Norling* (I: 217) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Hallén* (II: 408), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att, vid anvisande av det extra förslagsanslaget till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesutbildning med heldagsundervisning och om sammanhängande kurs av minst fem månaders längd, till sådana skolor också hänföra de yrkesbestämda högre folkskolor och praktiska mellanskolor, som meddela en med ifrågavarande skolor fullt jämbördig undervisning i yrkesutbildning åt elever på samma åldersstadium, samt att höja det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet med 70,000 kronor till 220,000 kronor.

Motsvarande anslag utgår för innevarande budgetår med ett belopp av 150,000 kronor.

Vid sin anmälan inför Kungl. Maj:t den 3 januari 1933 av förevarande anslagsfråga anförde departementschefen, i anslutning till ett av granskningsnämnden framlagt förslag, bland annat, att sådana elever, som under skoltiden erhöle logi och kost i hemmet, endast i undantagsfall borde komma i åtnjutande av stipendium. Kungl. Maj:t har den 12 maj 1933 anbefallt skolöverstyrelsen att vid fördelningen av stipendiebeloppen iakttaga vad departementschefen sålunda anført samt att fästa vederbörande skolstyrelses uppmärksamhet på berörda uttalande.

Skolöverstyrelsen har sedermera i skrivelse den 31 augusti 1933 anført, att överstyrelsen under budgetåret 1932/1933 beviljat understöd med 215,080 kronor 40 öre mot 310,403 kronor 86 öre föregående budgetår. Minskningen vore väsentligt större än den, som skulle motsvara sänkningen av understödsgrunderna, och i betydande mån betingad av en mycket sträng återhållsamhet vid understödets utdelande. Även med iakttagande av samma stränghet som hittills vid understöds utmätande ansåge överstyrelsen dock sannolikt, att anslagsbehovet under budgetåret 1934/1935 icke komme att understiga 200,000 kronor. Överstyrelsen hemställde därför om utverkande av anslag för nästkommande budgetår med nämnda belopp.

Departementschefen har ej ansett sig böra tillstyrka en höjning av förevarande anslag, innan de skärpta villkoren för utdelande av ifrågavarande understöd kunnat tillämpas ett helt budgetår och deras resultat sålunda bokföringsmässigt konstaterats.

Till stöd för de motionsvis framförda yrkandena har i motionen I: 217 anförts i huvudsak följande:

Alltsedan år 1929 har riksdagen varje år anvisat ett extra förslagsanslag av visst belopp, under budgetåret 1933/34 av 150,000 kronor, till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesutbildning. Vid 1931 års riksdag påyrkades vid ärendets behandling i statsutskottet av Oscar Olsson m. fl., att till utskottets motivering borde göras följande tillägg:

»Till kommunala och enskilda anstalter för yrkesutbildning böra i detta hänseende också sådana yrkesbetonade högre folkskolor räknas, som meddela en med dessa anstalter fullt jämbördig undervisning i yrkesutbildning åt elever på samma åldersstadium. Utskottet håller före, att elever vid sådana yrkesbetonade högre folkskolor också böra, efter Kungl. Maj:ts prövning, kunna komma i åtnjutande av dessa stipendier, utan hinder av att dessa skolor gå under annat namn än övriga anstalter för yrkesutbildning.»

Vid ärendets behandling i kamrarna anslöt sig första kammaren till den sålunda avgivna reservationen, då däremot andra kammaren avslög den samma.

Hittills ha emellertid inga åtgärder vidtagits för utvidgande av de snäva gränserna för erhållande av understöd till att omfatta skolpliktsfria medellösa elever vid samtliga skolor, som meddela verklig yrkeskunskap och yrkesfärdighet. Förhållandena på arbetsmarknaden ha alltmer försämrats, och allt större skaror av landets ungdom ha tvingats till sysslolöshet. Ett avsevärt större antal ungdomar än vad nu är fallet borde erhålla möjlighet att fortsätta sin utbildning i något yrke, samtidigt som antalet arbetslösa i motsvarande grad minskades.

Något hållbart skäl att utestänga elever vid yrkesbestämda högre folkskolor från rätt att söka och erhålla understöd ur det av riksdagen beviljade anslaget kan inte uppletas.

En jämförelse med hänsyn till fackämnenas ställning å respektive timplaner mellan å ena sidan yrkesbestämda högre folkskolor och å andra sidan en del sådana andra läroanstalter, vilka rubricerats såsom yrkesskolor och vilkas elever kunna komma i åtnjutande av statsstipendier, visar, att de förstnämnda skolorna såsom yrkesskolor betraktade mycket väl kunna hävda sin ställning. De flesta yrkesbestämda högre folkskolor äro nämligen tre- eller fyraåriga och ha vanligen en årlig lästid av nio månader. Ett betydande antal veckotimmar ägnas därvid åt ren yrkesundervisning.

Fackämnenas ställning i yrkesbestämda högre folkskolor för teknisk utbildning är likaledes stark. Under en treårig kurs ägnas i dessa läroanstalter i genomsnitt 45 veckotimmar åt denna ämnesgrupp. Då enligt av riksdagen givna bestämmelser understöd kan tillerkännas mindre bemedlade elever, som deltaga i yrkeskurs av blott fem månaders längd, borde därför rättvisligen även lärjunge vid yrkesbestämd högre folkskola erhålla liknande förmån.

Undervisningen i fackämnenas vid de fyraåriga praktiska mellanskolor, som jämlikt beslut av 1933 års riksdag försöksvis upprättats vid vissa av de yrkesbestämda högre folkskolorna, är likaledes av sådan omfattning, att även sistnämnda skolors behövande elever böra erhålla liknande understöd.

Endast ett ringa fåtal av den yrkesbestämda högre folkskolans elever övergår efter avslutad lärokurs till andra utbildningsanstalter. Under normal arbetstillgång har det nämligen varit relativt lätt för dessa ungdomar att erhålla god anställning.

Under nu rådande svåra ekonomiska förhållanden nödgas dock många av de yrkesbestämda högre folkskolornas elever till följd av medellöshet avbryta skolgången. I genomsnitt torde avgången vid slutet av andra skolåret uppgå till över en tredjedel av antalet lärjungar i motsvarande årsklass. Högre folkskolornas elever tillhöra nämligen oftast sådana hem, vilka till följd av medellöshet ej ha möjlighet att bereda barnen en dyrare utbildning. Men även en två- eller treårig kurs i högre folkskolan medför kännbara utgifter för sådana familjer. Undervisningen är visserligen avgiftsfri, men skolgången medför likväl avsevärda utgifter för böcker, skolmateriel och kläder m. m.

Skolorna själva kunna ej nämnvärt hjälpa behövande elever, då de i allmänhet sakna fonder för dylik hjälpverksamhet. Genom enskild välgörenhet ha visserligen någon gång medellösa elever satts i stånd att fullborda en påbörjad utbildning, men under nuvarande depressionstider kan naturligt nog icke ens sådant understöd påräknas.

Av det redan sagda torde otvetydigt framgå:

att den i de yrkesbestämda högre folkskolorna meddelade yrkesutbildningen är fullt jämbördig med den i de med elevstipendier gynnade yrkeskolornas;

att eleverna i de yrkesbestämda högre folkskolorna och praktiska mellanskolorna äro i lika stort behov av stipendier för fullföljande av sin utbildning som eleverna i de övriga yrkesskolorna.

Det är två bestämmelser av rent formell för att inte säga formalistisk natur, som hindra eleverna vid de yrkesbestämda högre folkskolorna att komma i åtnjutande av samma rätt till stipendier, som medgivits eleverna vid de övriga yrkesskolorna på samma nivå:

att de heta folkskolor;

att de därför sortera under skolöverstyrelsens folkskoleavdelning i stället för under dess yrkesskoleavdelning.

Det är helt otänkbart, att riksdagen vid sitt beslut 1930 att anvisa anslag till dessa understöd lagt sådana rent formalistiska synpunkter på frågan. En av motionärerna, på vars förslag riksdagen fattade sitt beslut, förklarade också i debatten i första kammaren vid föregående års riksdag, att säkert inte han och troligen inte heller medmotionären avsett att utestänga eleverna vid de yrkesbestämda högre folkskolorna med lika god undervisning som de yrkesskolor, vilkas elever kommit i åtnjutande av förmånen. Det skulle också ha varit mer än underligt, om riksdagen i uttrycket »skolor för yrkesundervisning» velat lägga in en så snäv tolkning, att den uteslutit rikets alla yrkesbestämda högre folkskolor till förmån för bland annat privata skolor, vilka äro verkliga affärsföretag och ledas som sådana samt i vissa fall meddela en undervisning, som inte når upp till samma nivå som den yrkesbestämda högre folkskolans.

Garantierna för att inte de yrkesbestämda högre folkskolorna skola få några fördelar framför övriga yrkesskolor i fråga om statsstipendier torde vinnas genom bestämmelser, att stipendium inte får utgå till skolpliktig — alltså vanligen blott till elever i tredje och fjärde klassen — och att kommun, som önska komma i åtnjutande av statsstipendier för sina elever, skall hålla sin högre folkskola öppen även för elever från annat skoldistrikt mot terminsavgift, som icke är högre än vid enskild stipendieberättigad yrkesskola i skoldistriktet eller länet.

Antalet minsta treåriga yrkesbestämda högre folkskolor i landet är 23

(olika linjer inräknade). Därtill komma 5 praktiska mellanskolor. Enligt inhämtade upplysningar torde antalet behövande elever vid samtliga dessa skolor approximativt kunna beräknas till 400. Räknar man med i medeltal 20 kronor per elev och 9 läsmånader, skulle stipendiesumman komma att utgöra 72,000 kronor. Enligt dessa beräkningar torde en höjning med i runt tal 70,000 kronor vara behövt utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet.

Utskottet.

Utskottet vill till en början till behandling upptaga det i motionerna I: 217 och II: 408 framförda yrkandet om utsträckande av rätten att erhålla stipendier från här förevarande anslag till att omfatta jämväl elever vid yrkesbestämda högre folkskolor och praktiska mellanskolor.

Denna fråga — vilken, såsom i motionerna erinrats, redan tidigare varit föremål för riksdagens prövning — är av stor principiell räckvidd. De skolor eller linjer, vilkas elever i motionerna föreslagits skola komma i åtnjutande av stipendier från anslaget, uppgå visserligen icke till fullt ett trettiootal, och det ifrågakommande elevantalet har av motionärerna beräknats till 400. Det bör emellertid icke förbises, att vissa av de s. k. allmänna högre folkskolorna hava en praktisk inriktning, vilket gör att de i åtskilliga hänseenden närma sig de yrkesbestämda högre folkskolorna. Ett bifall till motionerna torde därför med all sannolikhet komma att draga med sig krav på rätt jämväl för nu åsyftade skolors elever att kunna komma i åtnjutande av stipendier. Vidare vill utskottet erinra, att praktiska mellanskolelinjer äro inbyggda i statliga läroanstalter, där jämväl vanliga mellanskolelinjer finnas. Ett bifall till vad i motionerna yrkats skulle i dessa fall medföra, att elever i samma skola, på samma åldersstadium och kanske i stor utsträckning kommande från samma befolkningslager skulle bliva helt olika ställda i fråga om möjligheterna att erhålla stipendium. Överhuvudtaget finner utskottet, att ett bifall till motionärernas hemställan måste anses innebära ett upprullande av det stora och till sina ekonomiska konsekvenser betydande problemet om elevunderstöd på realskolestadiet. Under hänvisning till vad sålunda anförts finner sig utskottet böra avstyrka motionerna I: 217 och II: 408.

Kungl. Maj:ts under här förevarande punkt framlagda förslag innebär, att stipendieanslaget för nästkommande budgetår skulle utgå med samma belopp och enligt samma grunder som för närvarande. Utskottet vill emellertid erinra, att stipendier från detta anslag pläga utgå enligt i huvudsak samma grunder som gälla för utgående av stipendier åt elever vid folkhögskolor. Under punkt 2:o) i det föregående har utskottet beträffande sistnämnda stipendier förordat, att de nu tillämpade stränga gallringsprinciperna måtte något mildras. Enahanda uppmjukning av bestämmelserna finner utskottet böra ske jämväl i fråga om stipendier från här förevarande anslag, varvid dock fortfarande bör iakttagas, att sådana elever, som under skoltiden erhålla logi och kost i hemmet, endast i undantagsfall böra komma

i åtnjutande av stipendium. Vid bifall till vad utskottet sålunda förordat torde en höjning av anslagets belopp bliva erforderlig. I överensstämmelse med vad av utskottet föreslagits beträffande anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor synes denna höjning böra beräknas till 10 procent av det belopp, med vilket enligt Kungl. Maj:ts förslag anslaget skulle upptagas för nästkommande budgetår, d. v. s. till 15,000 kronor, vadan anslaget skulle upptagas med ett belopp av 165,000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Norlings och herr Halléns ovan nämnda motioner (I: 217 och II: 408), till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 165,000 kronor.

Stockholm den 1 juni 1934.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 143.

Reservation

vid punkt 7:o) (stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning) av herrar *Oscar Olsson* och *Asplund*, vilka ansett, att utskottets utlåtande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill — — — praktiska mellanskolor.

Utskottet har funnit starka skäl tala för ett bifall till vad i motionerna yrkats. Med hänsyn till de konsekvenser, ett dylikt bifall kan tänkas medföra, ävensom till eventuella svårigheter vid den praktiska tillämpningen finner emellertid utskottet frågan böra underkastas en mera ingående utredning, innan ett positivt beslut fattas. Utskottet finner önskvärt, att en sådan utredning vidtages genom Kungl. Maj:ts försorg ävensom att, därest det skulle visa sig att ett förslag i ämnet kan byggas på denna utredning, dylikt förslag måtte föreläggas riksdagen. Med vad sålunda anförts torde motionerna I: 217 och II: 408 få anses besvarade.

Kungl. Maj:ts — — — 165,000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer utskottet,

a) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 165,000 kronor,

b) att herrar Norlings och Hallins ovannämnda motioner (I: 217 och II: 408) må anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført.»